

Pandeminin Gelecek Nesillere Yansması: 6-9 Yaş Aralığı Örneği

Sevinç KAHVECİ*, Feriha DİKMEN DELİCEIRMAK**

Öz

COVID-19 salgını ile ilgili yapılan birçok araştırmadan farklı olarak söz konusu çalışma şimdinin çocuklarına ve geleceğin yetişkinlerine odaklanmaktadır. Pandemi sürecinde birçok konuda izolasyonla karşılaşan bireyler, sağlığın yanı sıra iletişim, psikoloji vb. alanlarda bazı sorunlar yaşamıştır. Sağlık boyutu dönemin en önemli konusuyken birçok alanda toplumda ilk kez karşılaşılan örnekler yaşanmıştır. Önlemlerin yavaş yavaş esnetildiği günümüzde bazı rahatlamalar olsa da tüm dünya aynı anda zorlu bir süreç geçirmiş ve bu süreci her yaş grubu farklı anlamlandırmıştır. Çocuklar ise bu dönemde çok daha farklı bir dünyaya uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Söz konusu çalışmada COVID-19 döneminde çocukların karşılaştığı durumların yetişkinliklerinde ne tür etkilerinin olabileceği araştırılmıştır. Nicel veri toplama araçlarından olan anket çalışmasında, 6 ve 9 yaş arasındaki çocuğa sahip olan ebeveynlerden veriler alınarak, SPSS ile sonuçlandırılmıştır. Araştırmadaki bulgular ışığında, pandemide çocukların en fazla etkilendiği uzantının sosyal ilişkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuca göre, pandemi dönemindeki aileler çocuklarının gelecekte sosyal izolasyonlardan dolayı asosyal bireyler olabileceklerini düşünmektedirler.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 Pandemisi, Gelecek Etkisi, İletişim, Aile, Çocukluk

The Reflection of Pandemic on Future Generation: Case of Age Group between 6 and 9

Abstract

Unlike many researches on the COVID-19 pandemic, this study tries to focus on the children of today and the adults of future. Individuals who encounter isolation on many issues during the pandemic, as well as health, communication, psychology, etc. experienced some problems. In many fields, there were examples encountered for the first time in the society while the health dimension was the most important issue of the period. Although there are some reliefs today, when the precautions are progressively get flexible, the whole world has gone through a difficult process at the same time and each

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş/Received: 17.06.2022

Kabul/Accepted: 18.10.2022

DOI: <https://dx.doi.org/10.17336/igusbdt.1132305>

* Doktora Öğrencisi, Girne Amerikan Üniversitesi, Medya Departmanı, Haber Sorumlusu; Girne Amerikan Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Girne, KKTC. E-posta: sevinckahveci@gau.edu.tr

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6722-6539>

** Prof. Dr., Girne Amerikan Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Girne, KKTC.

E-posta: ferihadikmen@gau.edu.tr **ORCID** <https://orcid.org/0000-0003-4846-3736>

age group has interpreted this process differently. Moreover, childrens had to adapt to a very different world In this study, the investigation was on what kind of effects children might have on their adulthood because of situations they faced during the COVID-19 period. Based on questionnaire survey, as a quantitative data collection method, the data were collected from parents who have children between the ages of 6 and 9 and analysed using SPSS. The results have shown that children are the most affected by the pandemic in their social relationships and families during the pandemic believe that their children may become antisocial individuals in the future due to the social isolation caused by the pandemic.

Keywords: COVID-19 Pandemic, Future Effect, Communication, Family, Childhood

1. Giriş

2019 yılında kendisini ilk kez Çin'in Wuhan eyaletinde gösteren ve tüm dünyadaki dinamiklerin değişim gösterdiği, her geçen gün yayılım gösteren COVID-19 pandemisi hayatın birçok alanını büyük ölçekte değiştirmiştir. Sosyal izolasyondan, salgına yakalanmamak için gerekli el hijyeni kuralına uymaya, yeme-içme faaliyetlerini panik içerisinde gerçekleştirmekten, özellikle de çocuklarda sosyalleşmemenin getirdiği durumlara kadar birçok konuda bu süreçte normal yaşantının dışına çıkmıştır.

Her ne kadar pandemi önlemleri günümüzde esnetilmiş olsa da virüsün yıkıcı etkileri hayatın her alanında kendisini büyük bir güç ile göstermiştir. Zaman içerisinde belirli mutasyonlara da uğrayan ve World Health Organization (WHO) tarafından "Endişe Verici Varyantlar" olarak nitelendirilen; İngiltere'de tespit edilen "Alfa", Güney Afrika'da görülen "Beta", Brezilya'da karşılaşılan "Gamma" ve Hindistan'da çıkan da "Delta" olarak adlandırıldı (Euronews, 2021). Söz konusu varyantlar her yaş grubunda farklı olarak seyretmektedir ki bu seyir yalnızca sağlık konusunda değil, akademik, sosyal, iletişimsel, ekonomik ve psikolojik olarak kendisini göstermektedir. Örneğin, virüsün sağlık uzantısı öncelikle yaşlı nüfusu riskli grup içerisinde dahil ettiği görülmekle beraber çocukların da eğitim-öğretim hayatlarının yanı sıra sosyalleşmesinde de bazı değişimler yaşanmıştır. Ne var ki, yarının nesillerini etkileyen ve gelişim dönemlerinde küresel çapta meydana gelen söz konusu virüsün etkileri, şimdinin çocuklarında kişiler arası iletişimin yanı sıra, sağlık, ortopedik, psikolojik ve sosyolojik konulara kadar birçok alanda kendisini göstermiştir. Esnetilen önlemlere rağmen halen devam eden COVID-19 süreci özellikle çocuklar ve ergenlik çağındaki çocuklar üzerinde daha fazla etkiye sebep olmuştur. Bu süreçte çeşitli önlemler alınırken anaokulları, ilk okullar ve üniversitelerde eğitime ara verilmiş, iletişim alanları ve sosyal etkinliklerde de sınırlamalara gidilmiştir.

Sosyal anlamda desteğe en fazla ihtiyaç duyulduğu dönem olan COVID-19 sürecinde, çocukların arkadaşları ile zaman geçirmeye, oyun oynamaya, iletişim kurmaya ihtiyacı vardır. Bu sosyalleşmeden sosyal mesafe kuralları gibi alınan önlemler altında yoksun kalmışlardır. Özellikle okul çağındaki çocukların, alınan önlemler kapsamında eğitim-öğretime ara vermesi ya da eğitimin online olarak devam etmesi bazı sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Okul çağındaki pandemi sürecini yaşayan çocuklar akademik ve bilişsel anlamda kendilerini geliştiremedikleri ve okul atmosferinden uzak kaldıkları için odaklanmada bazı sorunlar yaşayabilmektedir. Maltepe Üniversitesi'nin hazırladığı sağlık bülteninde pandemi döneminde online eğitime geçen çocukların yaşadığı zorluklar şöyle açıklanmaktadır;

"Bu dönem çocuklarında online eğitim döneminde sorumluluklarının yerine getirilmesinde zorluklar, okulda geçirilen zamanın evde geçirilmesi,

fiziksel aktivite azlığı, akranları ile vakit geçirememeleri, ailelerin öğretmen rolüne geçmesi sebebi ile çocukların ve ailelerin kaygı, tükenmişlik, öfke gibi olumsuz duygu yoğunluğunda artış ve aile içi çatışmaların arttığı görülebilmektedir" (2020).

COVID-19 salgınının yayılmasının önüne geçmek amaçlı alınan tedbirler kapsamında sosyal izolasyon, hijyen kuralları gibi yaptırımlarla ilk kez eğitimin online olarak uygulanması da gerçekleşmiştir. Bununla beraber gerek öğrenciler gerek aileler gerek ise öğretmenler yeni bir deneyim yaşayarak yüz yüze eğitimden uzaklaşmışlardır. Yaşanan bu süreçte evde izole olan ebeveynler ve çocuklar oldukça uzun bir süre aynı ortamda kalmış, birbirleriyle daha fazla zaman geçirme imkânı yakalamışlardır. Çalışmada alışlagelmiş düzenin bir anda farklı bir şekilde ilerlemesine uyum sağlamada verilen mücadelede çocukların psikolojik, sosyal ve iletişimsel durumları esas alınmıştır. Bu çerçevede tüm dünyada görülen COVID-19 salgınında şimdinin çocuklarına ve geleceğin yetişkinlerine olabilecek değişimlerin neler olabileceğine bakılmaktadır.

COVID-19 salgını önlemlerinin daha esnek hale geldiği günümüzde her ne kadar rahatlamalar olsa da zorlu bir iki yıl geçmiştir. Bu sürecin etkileri de çok boyutlu olup oldukça zorlu bir dönem yaşanmıştır. Dolayısıyla, araştırılması gereken asıl konunun gelecekteki etkileri olması gerektiği düşünülerek söz konusu çalışmaya karar verilmiştir. Çocukların en güvenilir bilgi kaynağının ebeveynleri olduğu göz önünde bulundurulduğunda araştırma kapsamında anne ve babalara odaklanılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarında gözlemediği Pandemi sürecindeki gündelik yaşantının gelecekte onları nasıl birer yetişkin haline getireceği araştırmanın temel sorusunu oluşturmaktadır. Söz konusu araştırma, COVID-19 pandemisindeki ebeveynlerin çocuklarının pandemi sürecini nasıl deneyimlediklerinin değerlendirmesi ve bu sürecin geleceğin yetişkinlerine etkilerinin araştırılması noktasındaki çalışmaların eksikliği dikkate alınarak literatüre katkı sağlaması açısından önemli olarak görülmektedir.

2. Metodoloji

COVID-19 pandemisi sürecinde, bulaş riskini ve ölüm oranlarını azaltmak amacıyla tüm dünyada birtakım önlemler alınmıştır. Bu önlemler içerisinde bulunan yüz yüze eğitime ara verilmesi alışlagelmiş bir düzenin dışına çıkılmasına neden olmuştur. Sosyal izolasyona maruz kalan ilkokul çocukları, eğitimlerine evlerinden devam etmek durumunda kalmıştır. Böylece aile içi sorumluluklarda, aile ile ilgili iletişimde ve daha birçok konuda değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimin en iyi gözlemleyicisi olarak ebeveynler ile görüşülerek nicel araştırmalarda kullanılan anket tekniği üzerinden veri alınmıştır.

Araştırmaya ilkokulda eğitim alan 6-9 yaş aralığında çocuğa sahip olan 100 ebeveyn katılım göstermiştir. Pandeminin devam etmesi nedeniyle araştırmaya dahil olacak ebeveynler noktasında çeşitli sınırlılıklar ortaya konmuştur. Bu sınırlılıklar; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ikamet etme, pandemi süreci boyunca çocuğun uzaktan eğitim almış olması ve gönüllülük esası içinde olma şeklinde çerçevelenmiştir. Yüz yüze olarak gerçekleşen anket çalışmasında aile içi iletişimde ve çocukların eğitim durumunda yaşanan değişimler noktalarında en doğru verilere ulaşılması hedeflenmektedir. Çalışma için hazırlanan anketlerde açık uçlu olarak hazırlanan ve etiketleme sistemi ile değerlendirilen bir soru mevcuttur ve ebeveynler bu soruyu istedikleri şekilde cevaplayabilmişlerdir. Çalışmada, söz konusu cevaplar kelime bulutu şeklinde ortaya konarak hangi kelimelerin daha yoğun kullanıldığına bakılarak analiz edilmiştir. Nicel veri toplama araçlarından anket çalışması ile elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) yardımı ile analiz edilerek sonuçlandırılmıştır.

Anket çalışması; 16 adet şık, etiket sistemi ile analiz edilen 1 adet yorum ve 13 adet de Likert tipi soruları olmak üzere 30 sorudan oluşmaktadır. Araştırma 6 ve 9 yaş arasındaki ilkokul çağındaki çocuklara sahip olan ebeveynler olarak sınırlandırılmıştır ve sorular bu sınırlılığa göre tasarlanmıştır. Araştırmanın temel sorusunu ebeveynlerin çocuklarında gözlemlediği pandemi dönemindeki günlük yaşantıların gelecekte onları nasıl birer yetişkin haline getireceği oluştururken aşağıdaki soruların da cevapları aranmıştır. COVID-19 pandemisinde;

- Öğrenme çağındaki çocukların sosyalleşmesine sosyal izolasyonun ne gibi etkileri olmuştur?
- Çocukların eğitim-öğretim alanındaki rutinlerinin değişmesi sonucunda eğitim dinamiklerinde ne gibi farklılıklar yaşanmıştır?
- Alınan önlemlerle beraber çocuklarda ne gibi belirtiler gözlenmiştir?
- Sosyal izolasyon döneminde aile içi iletişim nasıl ilerlemiştir?

a. Örneklem ve Veri Toplama

Araştırmanın örneklemini; 2020 yılında tüm dünyanın maruz kaldığı ve Mart ayı itibarıyla Türkiye’de de kendisini gösteren ve günden güne yayılan COVID-19 pandemisi sürecini yaşayan 6-9 yaş aralığı ilkokul öğrencilerinin ebeveynleri oluşturmaktadır. COVID-19 önlemleri kapsamında elden teslim edilebilen anketler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde gelişigüzel olarak seçilen üç ilkokuldaki öğretmenlere iletilmiş ve velilere ulaştırılmıştır. Ulaşılamayan kişilere ise anketler online iletişim araçları üzerinden iletilmiştir. Çalışmada literatür taraması da yapılmış ve araştırma bölümünde anket aracılığı ile birincil verilere yer verilmiştir.

Anket sonuçları verilerin analiz edilmesinde kullanılan ve dijital ortamda olan anket programlarında raporlanmaktadır. Toplanan verilerin kâğıt materyalindeki hali ile bu tür programlara aktarılması zamansal anlamda gecikme ve hata çıkarma olasılığını beraberinde getirmektedir (Uğraş, Kartal, ve Ayvaz , 2011, s. 372). Dolayısı ile elde edilen verilerin elektronik ortama en az hata ile aktarılmaları için anketler elektronik ortamda gerçekleştirilmiştir.

b. Sınırlılıklar

- Araştırmada ilkokul çağı olarak nitelendirilen 6-9 yaş aralığı dikkate alınmıştır
- Anket çalışması yalnızca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde gerçekleştirilmiştir.
- Çalışma ilkokula giden çocukların ebeveynleri ile sınırlıdır.

3. Araştırmanın Önemi

Tüm dünyada görülen ve oldukça ciddi bir boyutu olan COVID-19 salgınında normal yaşamda bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Söz konusu değişiklikler ekonomik, eğitim, sağlık, psikolojik, yeme-içme, fiziki olmak üzere hayatın her alanında gerçekleşmiştir. Pandemi sürecinde salgın ile mücadele noktasında, günlük yaşamda alınan önlemlerle beraber bireysel ve kitlesel olarak normal işleyiş dışına çıkmıştır. Bu işleyişte her yaşta bireyin etkilendiği düşünülürken çocukların gelişim çağı olan ilkokul döneminde sosyal izolasyon ya da hijyen çerçevesinde tutumları da değişmiştir. Çocukların içinde buldukları eğitim sisteminde de bazı değişimler yaşanmasıyla düzen değişerek evden ve aile ile iç içe bir öğrenim görme deneyimi oluşmuştur.

Bu bağlamda değişen yaşamsal dinamiklerin yanı sıra toplumda belirsizliğin hâkim olması da çözülemeyen bir süreci beraberinde getirmiştir. Söz konusu çalışma,

COVID-19 pandemisi ile ailelerde günlük rutinlerin değişmesi, sosyal izolasyon dikkati, arkadaş ve aile ilişkilerindeki dinamiklerin değişmesi, aşırı hijyene dikkat zorunluluğu gibi noktalarda çocukların yaşadığı süreç ve bu sürecin gelecekte onları nasıl birer yetişkine dönüştürebileceği ve COVID-19 pandemisi çocukluğunun yansmalarına bakılması açısından önem arz etmektedir.

4. Pandemi Süreci Çocukluğu

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de büyük değişim yaratan COVID-19 süreci her yaş grubunu etkilediği gibi özellikle çocuk üzerindeki etkisi çok fazla olmuştur. Bu süreçte enfekte insan sayısını azaltmak için alınan önlemler kapsamında sokağa çıkma kısıtlamaları, sürekli artan hijyen kuralları ve önerileri, eğitim ve öğretimin online sisteme geçmesi, ulusal ya da uluslararası ulaşım koşullarında yaşanan kuralları ve daha birçok alanda büyük değişimler ortaya çıkmıştır. Bununla beraber yaşam koşulları değişmiş ve insanlar sosyal izolasyon gereği daha bireysel halde yaşamaya başlamıştır. Gelişim çağında olan çocuklar sosyal olarak ve eğitimsel süreç olarak bazı zorluklarla karşılaşmışlardır.

COVID-19 sürecinde risk grubunda olan çocuklar, psikolojik dayanıklılıklarının artırılması açısından öncelikli bir gruptur (Çaykuş & Çaykuş, 2020, s. 99). Çocuklarda bu sürecin etkileri yalnızca psikoloji değil, iletişim, sosyal hayat, öğrenme zorlukları gibi uzantılarda da kendisini göstermiştir. Bu zorluklarla mücadele kapsamında çocukların gelişimlerini bu süreçte en az zararla atlatması için aile desteği oldukça önem arz etmektedir.

COVID-19 salgını bir anda ortaya çıkmış ve kişilerin günlük yaşamlarının bozulmasına, faaliyetlerinin aksamasına, normal durumların değişmesine ve bazı kriz durumlarına sebep olmuştur (Çaykuş ve Çaykuş, 2020, s. 108). Pandemi ile beraber sosyal izolasyonlar, sağlık koşulları, sokağa çıkma kısıtlamaları gibi gündelik yaşam rutinlerinde büyük değişimler yaşanmıştır. Pandemi süresince okul ya da işe gidemeyen ve evde kalma mecburiyetinde olan aile üyeleri, alışlagelmişin dışında bir aile yaşantısının içine girmiştir (Özyürek ve Çetinkaya, 2021, s. 97). Bu duruma göre aile içinde daha fazla zaman geçirme ve aile bireylerinin birbirlerini daha yakından tanıma, daha fazla yakınlık kurma, daha fazla paylaşım yapma gibi durumları söz konusu olmuştur.

Çeşitli kısıtlamalar ile pandemi dönemini yaşayan çocuklar hayatlarında hiç olmadığı kadar kısıtlanmış ve tedirgin olmuşlardır. Bu tedirginlikler gerek kitle iletişim araçları ile kendilerine empoze edilmiştir gerek ise sosyal ve aile ilişkilerinde duydukları söylemlerle kendisini göstermiştir. Erol ve Erol çocuklarda yaşanan tedirginliklerle ilgili, bir yakını kaybetme korkusu, devamlı olarak el yıkma ihtiyacı hissetmesi ve bu durumu gelecekte bir takıntı yapabileceklerini, temizlik konusunda oldukça hassas olmaları ve okullarının gerektiği derecede temiz olmaması düşüncelerinin oluşması ve bunun da çocuklarda salgına yakalanabileceklerini düşündürmesi ve dolayısı ile eğitimlerine eski hayatlarında olduğu gibi ayak uyduramayacakları gibi unsurlara yönelik kaygı ve korkuların yaşanacağını ifade etmektedir (2020, s. 535).

Tüm dünyada etkisini gösteren COVID-19 pandemisi nedeniyle evde sosyal izolasyon uygulayan her birey bu süreçte bazı endişeler yaşamıştır. Ancak bu endişeyi en fazla yaşayan kesim çocuklar olmuştur. Travmatik Stres Bozukluğu Merkezi tarafından evde kalan çocuklar adına, (CTSS Helping Homebound Children During COVID-19 OutBreak, 2020) bazı öneriler paylaşılmıştır, bu öneriler şu şekildedir (Öner, 2021, s. 3);

a. Ailelerin birlikte bir plan yapması, uygun olduğu durumlarda çocukların da planlama aşamasında katılım sağlaması ve bu şekilde kendilerini daha yetkin hissetmeleri,

b. Evde yapılabilecek fiziksel aktivitelerin planlanması,

- c. Sağlıklı diyet, uyku düzeni, uygun hijyenik uygulamalar,
d. Yemek, yatma zamanı, çalışma ve egzersiz için rutinleri oluşturmak ve bunlara uymak,
e. Evde gerekli gıda maddeleri ve ilaçların bulunması,
f. Çocukların ev işlerine katılımı ile yeterlilik hislerinin arttırılması,
g. Oyunlar, filmler gibi eğlenceli aktivitelerin planlanması,
h. Olumlu bir duygulanımın sürdürülmesi,
i. Anne babanın sabırlı ve toleranslı tutumları ile model olmaları,
j. Gevşeme egzersizleri,
k. Alkol ve tütün kullanımının azaltılması,
l. Eğer önceden var olan bir aktivite ise dini aktivitelerin çevrimiçi yöntemlerle devamı.

Çocuklarda alışlagelmişin dışında bir yaşam şeklinde adapte olmaya çalışmaları, sosyal izolasyonları, aşırı hijyen kuralları ve daha birçok önlem sonrasında bazı rahatsızlıklar görülebilmektedir. Öner, çocukları kategorileştirerek ayrı belirtiler gösterdiğini ifade etmiştir. Bu kategoriler okul öncesi çocuklar, okul çocukları ve ergenler olarak ayrılmaktadır. Örneğin; COVID-19 dönemindeki okul çocuklarında saldırganlık, kabus, belirgin konsantrasyon sorunu, huzursuzluk, yapması gereken eylemleri yapamama, yaşına göre daha küçük yaşa sahip olan çocuk hareketlerinde bulunma şeklinde olabilir (2021, s. 4).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Salgın Hastalık Dönemlerinde Psikolojik Sağlamlığımızı Korumak Aileler İçin Çocuklara Yardım Rehberi"nde 6 ile 11 yaş arası çocuklarda görülen problemler şu şekilde sıralanmaktadır (MEB, 2020, s. 5);

- Aşırı sinirli, alıngan veya kavgacı davranma,
- Dikkat eksikliği ya da dağınıklığı,
- Kendisini insanlardan soyutlama,
- Kötü rüyalar görme ya da uyku sorunları,
- Fiziksel problemler: karın ağrı veya baş ağrısı,
- Nedeni olmayan korkular yaşama,
- Eskiden mutlu olduğu şeylerden uzaklaşma,
- Akranlarına göre daha fazla ya da daha az beslenme.

Çocuklar pandeminin yarattığı etkileri farklı düzeylerde algılayabilmektedirler ve bu nedenle dışarı çıkmaktan tedirgin olabilirler ya da arkadaşlarıyla sosyalleşmekten uzaklaşabilirler. Kendileri ya da aile bireylerine bir zarar gelmesinden yana korku duyabilirler. Çocuklar yersiz bir şekilde öfkeye kapılabilir ya da saldırgan hareket edebilir. Hatta bazı çocuklar öz bakımları konusunda sorumsuz davranabilir ve yemek konusunda dengesiz beslenebilirlerken ailelerinden aşırı ilgi isteyebilirler (MEB, 2020, s. 5).

5. Pandemi Sürecinde Çocukların Sosyal İlişkilerindeki Değişim

COVID-19 pandemisinin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ortaya çıkması ile, birçok önlem alınmıştır. Bu önlemler kapsamında okullar kapatılmış, sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmıştır. Oldukça uzun bir zaman boyunca okulların kapalı olması ve sosyal izolasyon ile gerçekleşen evde kalma süreci nedeniyle çocuklar kendi akranları ile iletişim kurma ve sosyalleşme noktalarında bazı değişiklikler yaşamıştır. Söz konusu değişiklikler nedeniyle çocukların hayatlarında alışlagelmiş durumların dışında pek çok farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu zaman diliminde çocuklarda bazı sorunlar görülmeye

başlanmıştır ve bunlar öfke, kaygı, korku gibi endişeli durumlardır. Söz konusu durumların temel sebebi; çocuğun kendisi ya da ailesi hatta akrabalarını kaybetmek olarak gösterilebilir. Ölüm olmasa bile çocuklar tıbbi tedavi kavramından dahi endişe duyabilmektedirler (Özçevik ve Ocakçı, 2020, s. 13).

Aile ve çocukların ilk kez bu şekilde uzun süreli bir arada bulunması hem aileler hem de çocuklar tarafından alışılmadık bir durum olmuştur. Dolayısı ile her iki tarafta bazı durumlarda birbirine uyum sağlamak noktasında zorluk yaşamışlardır. Yapılan bir araştırmada pandemi sürecinde gerçekleşen sorunlar içinde, çocukların ebeveynlerle olan iletişimleri noktasında negatif anlamda bir ilişki gözlemlendiği ortaya çıkmıştır. (Yeasmin, Banik, Hossain, Hossain, Mahumud, Salma ve Hossain'dan akt. 2020, Alisinanoğlu, Karabulut ve Türksoy, 2020, s. 563).

Örneğin çocuktaki bağırma hareketinin temeline bakıldığında temel ihtiyaçlarının eş zamanlı olarak karşılanamaması, sosyal ilişki seviyesinin eksik olması, çocuğa örnek olan birinin olumsuz davranışlarda bulunması, kitle iletişim araçlarından negatif yönde etkilenmeleri, çocukların aileler tarafından yanlış şekilde yargılanmaları olabilmektedir (Alisinanoğlu, Karabulut ve Türksoy, 2020, s. 563).

Pandemi sürecinde uzun dönemli evde durma konusunda ortaya çıkan arkadaş ya da akraba gibi çevrelerle yüz yüze iletişime geçememe ve bundan dolayı oluşan can sıkıntısı, pandemi konusunda yeteri kadar bilgi edinilememesi, belirsizliklerin olması vb. durumlar çocuklarda strese sebebiyet vermektedir (Akkan, ve diğerleri, 2021). Çocukların sosyal izolasyon nedeniyle sosyalleşememesi durumu daha önce hiç deneyimlemedikleri bir durum olduğundan alışmak noktasında bu tür sorunları ortaya çıkarmıştır. Pandemi döneminde, özellikle eğitim çağında olan çocukların motivasyon kayıplarının olmasına, sınav veya dersleri ile daha az ilgilenmesine, anksiyete ve stres bozukluğuna yol açabilmektedir (Schou ve diğ.'den akt. 2020, Kara, 2020, s. 166).

Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgınının yayılmasının önüne geçebilmek için otoritelerin bazı izolasyon önlemleri alması durumunda insanlar hiç olmadıkları kadar sosyal mesafe kuramına uymak zorunda kalmışlardır. Her yaş grubunun, her kültürün, her coğrafyanın farklı şekillerde etkilendiği bu süreçte en fazla etkilenen kitlelerden biri çocuklar olmuştur. İlkokul ve oyun çağında olan çocukların arkadaşları ile görüşememe ve sosyalliklerinin kısıtlandığı bu süreçte bir de 'normalleşmenin' ne zaman olacağı konusundaki belirsizlikler, bazı olumsuz durumlara sebebiyet vermiştir. Bu noktada çocuklar adına ebeveynlerin uzman kişilerden destek alması konusu oldukça önemlidir.

6. Pandemi Döneminde Çocuk ve Aile Yaşantısı

COVID-19 pandemisi gibi olağandışı bir sağlık sorununda travmatik olan bazı gerek sosyolojik gerek psikolojik gerek ise iletişim anlamında bazı sorunlar yaşanabilmektedir. Bu durum öncelikli olarak hayata dair yaşam biçimlerinin öğrenildiği çocukluk dönemini etkilemektedir. Dolayısı ile salgın dönemlerinde en fazla etkilenen sosyal yapı aileler olmaktadır.

Öztürk vd. göre, yaş gruplarının Pandemi sürecini anlamlandırma ve mücadele edebilme yöntemleri farklılık göstermektedir. Bu süreçte çocukların pandemi sürecini anlamlandırma konusunda ebeveynlerin önemli bir rolü vardır (2020, s. 208). COVID-19 süreci çocuklarda olduğu kadar aile içi dinamiklerde ve iletişimlerinde de birçok değişikliğe neden olmuştur. pandemiden kaynaklı sosyal izolasyon ile eğitimine ara vermek zorunda kalan çocuklar ve işlerini evden yürütmek durumunda olan ebeveynler aynı alanda uzun süre bir arada bireysel sorumluluklarını yürütmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla aile içerisindeki rollerde de zaman zaman değişiklikler yaşanmıştır. Aile bağının güçlenmesi ve iletişimin artması olumlu bir taraf olarak nitelendirilirken bazı

olumsuz durumlar da görmezden gelinmemelidir. Coyne vd. göre, bu süreçlerde evde bir arada olan kişilerin stres seviyelerinde artış gözlemlenmiştir ve bundan kaynaklı olarak aile içi tartışma oranında artış yaşanabileceğini söylemektedir (Coyne vd.'den akt. 2020, Dikme ve Gültekin, 2021, s. 33).

Mücadele gerektiren durumlar karşısında çocukların stres ile kaygı düzeylerinde farklılıklar gözlenmesi olağan bir durumdur. Özellikle tüm dünyanın aynı anda yaşadığı COVID-19 pandemi sürecinde çocuklar gerek kendileri gerek aileleri gerek ise arkadaşları için panik ve endişe yaşayabilmektedirler (MEB, 2020, s. 3). Çocuklar daha önce hiç maruz kalmadıkları ve anlamlandıramadıkları bu gibi travmatik durumlarda nasıl bir yön izleyeceği konusunda deneyimsizdirler ve bu durum onların iletişimlerinde, psikolojilerinde ve sosyalleşmelerinde bazı sorunlara sebebiyet doğurabilmektedir. Bu noktada aile bireylerine oldukça ihtiyaç duyan çocuklar kendilerine daha fazla ilgi gösterilmesi konusunda ısrarcı olabilmektedirler. Çocuklar bu süreçte tam tersi bir etki yaşayarak tamamen elektronik cihazlarla kendisini kapatıp, asosyalleşme yolunda da ilerleyebilir. Bu nedenle ailelerin oldukça hassas ve bilinçli davranmaları büyük önem taşımaktadır.

Aileler çocukları bu etkiden çıkarabilmek adına onlarla bazı aktiviteler gerçekleştirebilirler. Yemek hazırlamak, çeşitli oyunlar geliştirmek ve oynamak, şarkı söylemek, hikayeler anlatmak, sohbet etmek bu açıdan oldukça önemlidir ve böylece güven duygusu daha da gelişecektir (MEB, 2020, s.3).

7. Bulgular

Çalışmada, ebeveynlerin demografik yapılarının verileri alındıktan sonra konu ile ilgili araştırma sorularına cevap alınmıştır. Ebeveynlerin, pandemi sürecinde ilkökull çağında bulunan 6 ve 9 yaş aralığındaki çocuklarının gelecekte ne şekilde etkileneceği amacıyla hazırlanan sorulara verdikleri cevaplar tablolar ile gösterilmiştir.

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulardan demografik veriler tek bir tablo oluşturularak şekillendirilmiştir. Bu şekil ile verilerin bir arada görülmesinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır.

Bilgiler	Veriler		
Ebeveyn Cinsiyeti	<i>Anne</i>	45	45.0
	<i>Baba</i>	55	55.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Medeni Durum	<i>Evli</i>	86	86.0
	<i>Boşanmış</i>	14	14.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Anne Yaşı	<i>18-22</i>	1	1.0
	<i>23-32</i>	31	31.0
	<i>33-39</i>	37	37.0
	<i>40-45</i>	20	20.0
	<i>46+</i>	11	11.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Anne Eğitim Düzeyi	<i>İlk Okul</i>	1	1.0
	<i>Orta Okul</i>	2	2.0
	<i>Lise</i>	13	13.0
	<i>Üniversite</i>	72	72.0
	<i>Yüksek Lisans/Doktora</i>	12	12.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0

Anne Mesleği	<i>Özel</i>	75	75.0
	<i>Memur</i>	10	10.0
	<i>Diğer</i>	15	15.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Anne İş Durumu	<i>Çalışıyor</i>	83	83.0
	<i>Çalışmıyor</i>	16	16.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Baba Yaşı	23-32	16	16.0
	33-39	42	42.0
	40-45	30	30.0
	46+	12	12.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Baba Eğitim Düzeyi	<i>İlk Okul</i>	2	2.0
	<i>Lise</i>	5	5.0
	<i>Üniversite</i>	73	73.0
	<i>Yüksek Lisans/Doktora</i>	20	20.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Baba Mesleği	<i>Özel</i>	72	72.0
	<i>Memur</i>	24	24.0
	<i>Diğer</i>	4	4.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Baba İş Durumu	<i>Çalışıyor</i>	100	100.0
Aile Geliri	<i>0-5000 TL</i>	1	1.0
	<i>5001-10000 TL</i>	12	12.0
	<i>10001-15000 TL</i>	42	42.0
	<i>15001-20000 TL</i>	31	31.0
	<i>20001+ TL</i>	14	14.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Çocuk Sayısı	<i>1 Çocuk</i>	78	78.0
	<i>2 Çocuk</i>	22	22.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Çocuk Yaşı	6	16	16.0
	6 ve 8	9	9.0
	6 ve 9	8	8.0
	7	18	18.0
	7 ve 9	4	4.0
	8	19	19.0
	9	26	26.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Çocuk Cinsiyeti	<i>Erkek</i>	45	45.0
	<i>Kız</i>	55	55.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0
Çocuk Eğitim Durumu	-	1	1.0
	<i>İlk Okul</i>	99	99.0
	<i>Toplam</i>	100	100.0

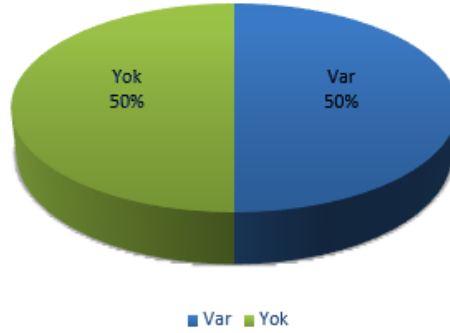
Tablo 1: Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Demografik Özellikleri

Araştırmada yer alan ebeveynlerin demografik özellikleri ile ilgili bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablo 1'e göre; araştırmaya katılım gösteren ebeveynlerin %45'i anne, %55'i babadır. %86'sı evli olup, %14'ü boşanmıştır. Tablo 1'e göre ailelerin gelirleri toplamı, %1'i 0-5000 TL, %12'si 5001-10000 TL, %42'si 10001-15000 TL, %31'i 15001-20000 TL ve %14'ü 20001 TL şeklindedir. Ailelerin çocuk sayısına bakıldığında ise,

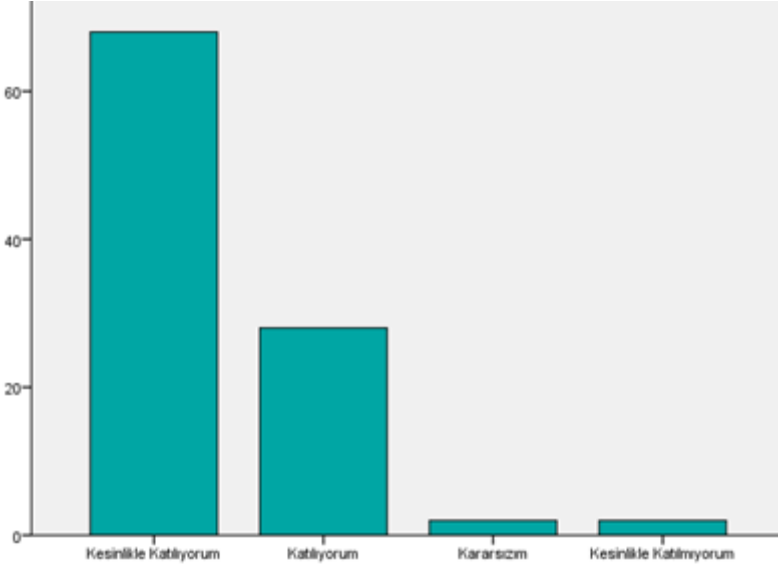
%78'inin 1 çocuk ve %22'sinin ise 2 çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Ailelerin sahip oldukları çocuk yaşları ise; %16'sı 6 yaş, %9'u 6 ve 8 yaş, %8'i 6 ve 9 yaş, %18'i 7 yaş, %4'ü 7 ve 9 yaş, %19'u 8 yaş ve %26'sı 9 yaş şeklindedir. Çocukların cinsiyet dağılımı ise, %45'i kız, %55'i ise erkektir. Anket sonuçlarına göre çocukların eğitim durumları %99 oranında İlk okuldur ve %1'de boş olarak bırakılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcı ebeveynlerden anneler hakkında elde edilen bulgulara göre, %1.0'ı 18-22 yaş aralığındayken, %31'i 23-32 yaş aralığında, %37'si 33-39 yaş aralığında, % 20'si 40-45 yaş aralığında ve % 11'i 46 ve üzeri yaşa sahiptir. Katılımcı annelerin, eğitim durumları şu şekildedir; %2'si orta okul, %13'ü lise, %72'si üniversite ve %12'si yüksek lisans/doktora. Tablo incelendiğinde katılımcı anneler meslek grupları ile ilgili %75'inin özel, %10'unun memur ve %15'inin diğeri işletlediğini görüyoruz. İş durumları ise %83'ü çalışmakta ve %16'sı çalışmamaktadır.

Katılımcı ebeveynlerden babalar hakkında elde edilen bulgulara bakıldığında ise, %16'sı 23-32 yaş aralığında, %42'si 33-39 yaş aralığında, %30'u 40-45 yaş aralığında ve % 12'si 46 ve üzeri yaşa sahip oldukları görülmektedir. Eğitim düzeylerinde ortaya çıkan sonuç ise, %2'si ilk okul, %5'i lise, %73'ü üniversite, %20'sinin ise yüksek lisans/doktora şeklindedir. Babaların %72'si özel sektördeyken, %24'ü ise memurdur. Katılımcı babaların %100 oranı ile tümünün çalıştığı görülmektedir.

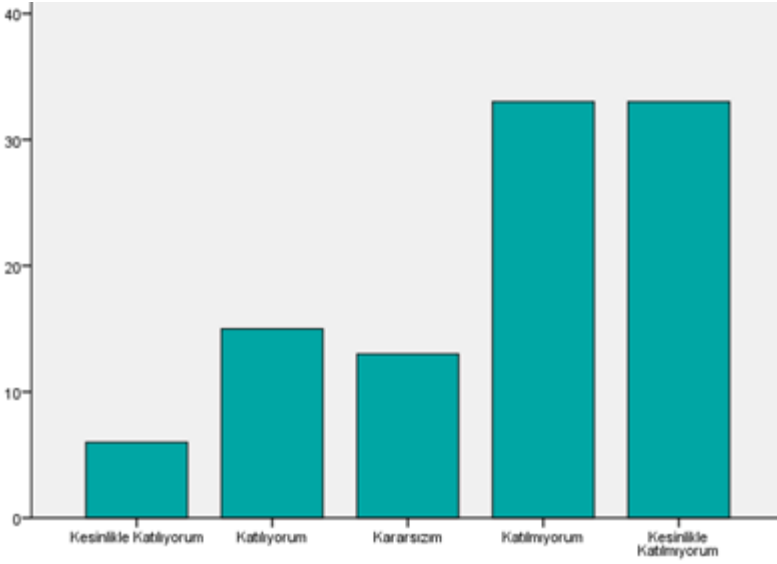
Çocuğun Çevresinde Covid-19 Tanısı Olan Kişi Oranı

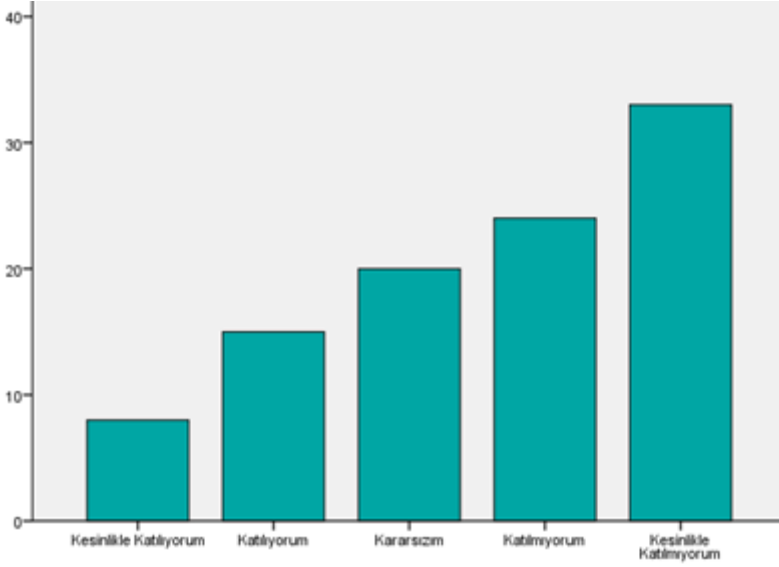
Şekil 1: Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Demografik Özellikleri

Şekil 2: Pandemi sürecinde sosyal aktivitelerinde değişiklikler oldu.

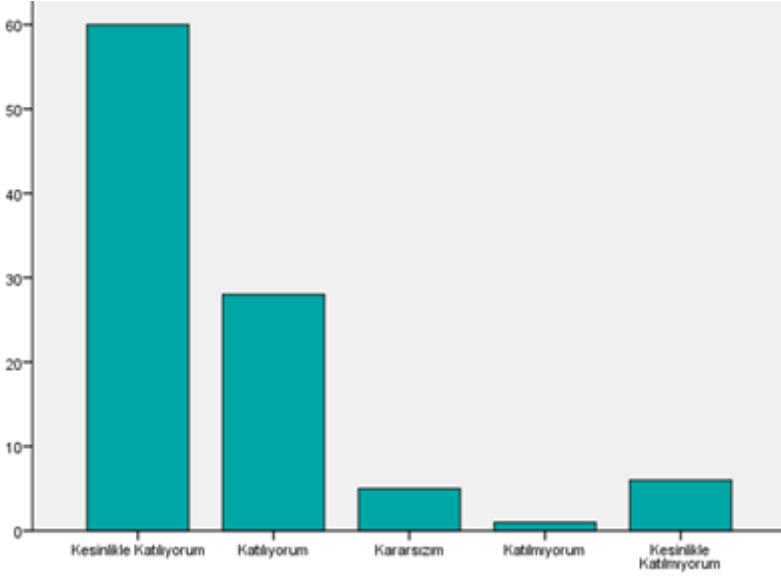

Şekil 3: Pandemi sürecinde uyku düzeninde değişiklikler oldu.

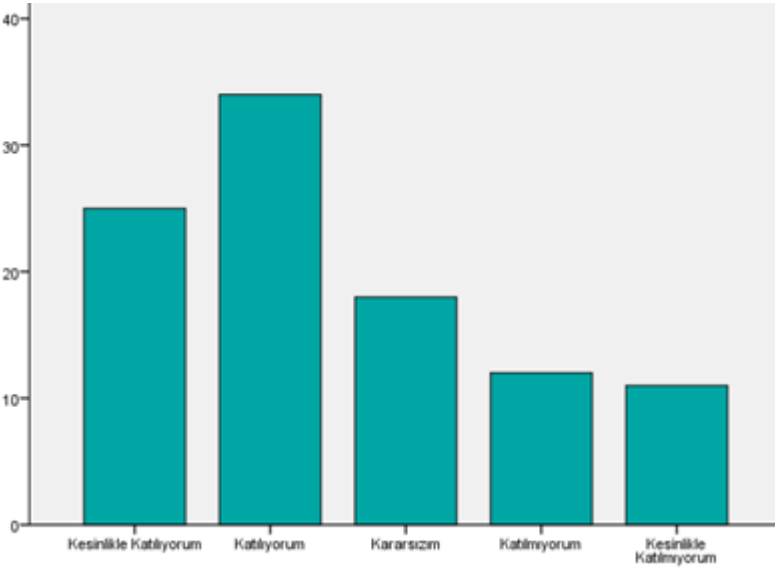

Şekil 4: Pandemi sürecinde beslenme saatinde değişiklikler oldu.

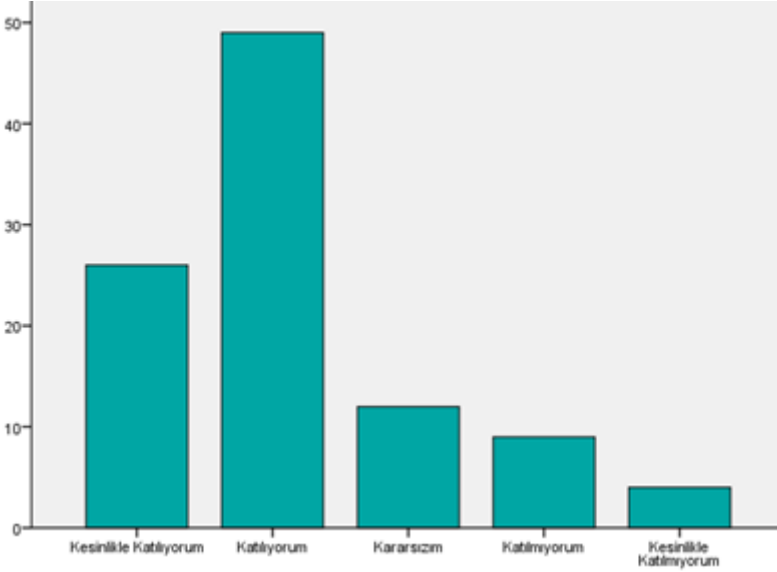
Araştırma sonuçlarının görselleştirildiği Şekil 1’de ‘Çocuğun çevresinde COVID-19 tanısı alan kişi var mı?’ sorusuna verilen yanıtlarda %50 oranında var ve %50 oranında yok şeklinde cevaplandırıldığı görülmektedir. Dolayısı ile katılımcıların çevrelerinde COVID-19 vakası olan kişi oranı yarı yarıyadır. Şekil 2’de ise görüş geliştirme tekniğinden olan katılım derecesini ölçen ‘Çocukların Pandemi sürecinde sosyal aktivitelerinde değişiklikler oldu’ ifadesine %68 ‘Kesinlikle katılıyorum’ %28 ‘Katılıyorum’ %2 ‘Kararsızım’ %2 ‘Kesinlikle Katılmıyorum’ şeklinde derecelendirme gelmiştir. Şekil 3’te ise, ‘Çocukların Pandemi sürecinde uyku düzeninde değişiklikler oldu’ ifadesine %6 ‘Kesinlikle katılıyorum’ %15 ‘Katılıyorum’ %13 ‘Kararsızım’ %33 ‘Katılmıyorum’ %33 ‘Kesinlikle Katılmıyorum’ şeklinde cevap alınmıştır. Bununla birlikte Şekil 4’deki derecelendirme ölçeği olan ‘Pandemi sürecinde beslenme saatinde değişiklikler oldu’ ifadesinde %8 ile ‘Kesinlikle katılıyorum’ %15 ile ‘Katılıyorum’ %20 ile ‘Kararsızım’ %24 ile ‘Katılmıyorum’ %33 ile ‘Kesinlikle Katılmıyorum’ şeklinde yanıtlandırılmıştır.

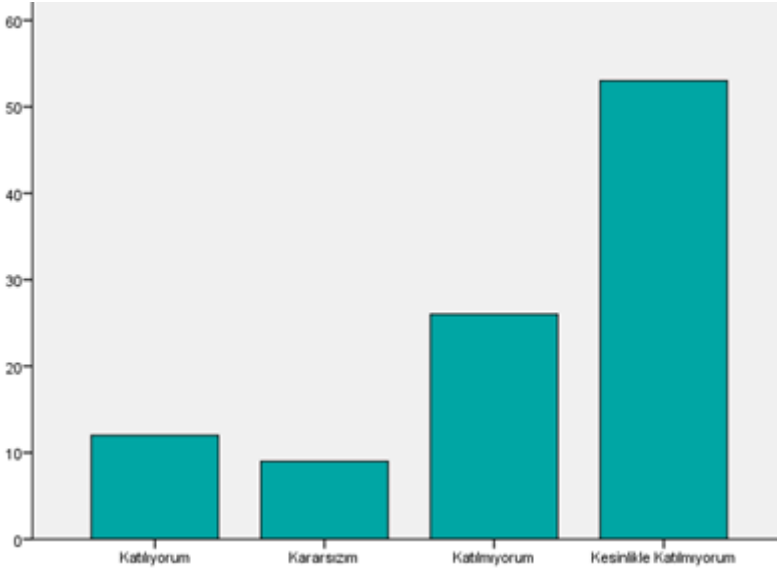
Şekil 5: Pandemi sürecinde elektronik cihaz kullanımında değişiklikler oldu.

Şekil 6: Pandemi sürecinde sosyal-duygusal değişimler oldu.

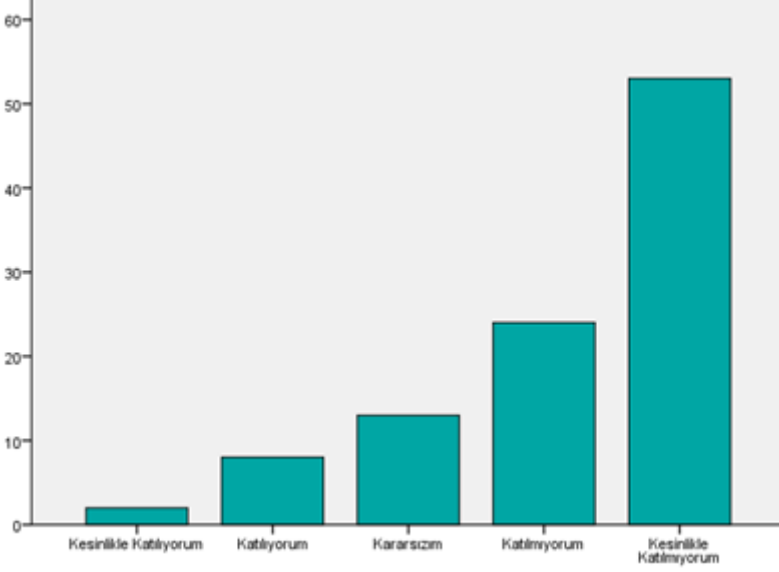
Şekil 7: Pandemi sürecinde davranışlarında değişimler oldu.

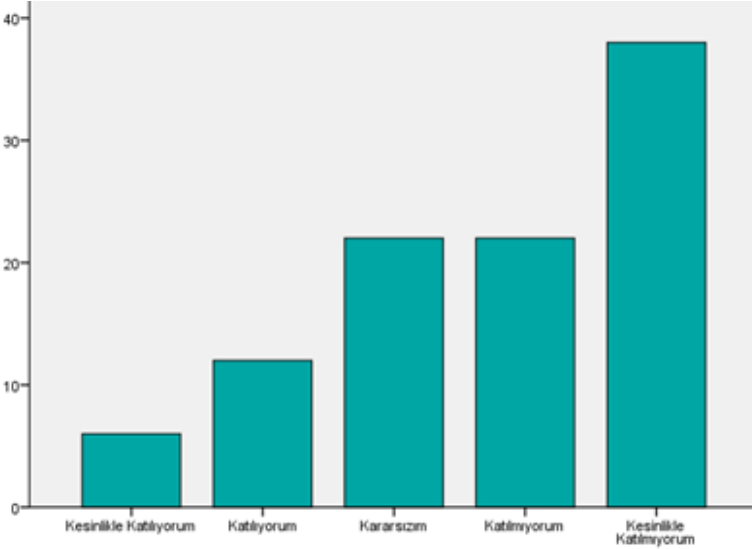
Şekil 8: Pandemi sürecinde dil/konuşmasında değişimler oldu.

Araştırma sonuçlarının görselleştirildiği Şekil 5’de ise, ‘Çocukların Pandemi sürecinde elektronik cihaz kullanımında değişiklikler oldu’ ifadesine katılımcılar %60 ile ‘Kesinlikle katılıyorum’ %28 ile ‘Katılıyorum’ %5 ile ‘Kararsızım’ %1 ile ‘Katılmıyorum’ %6 ile ‘Kesinlikle Katılmıyorum’ şeklinde cevaplar vermişlerdir. Şekil 6’da yer alan ‘Çocuklarda Pandemi sürecinde sosyal - duygusal değişimler oldu’ ifadesi ile ilgili ölçekte katılımcılar, %25 ile ‘Kesinlikle katılıyorum’ %34 ile ‘Katılıyorum’ %18 ile ‘Kararsızım’

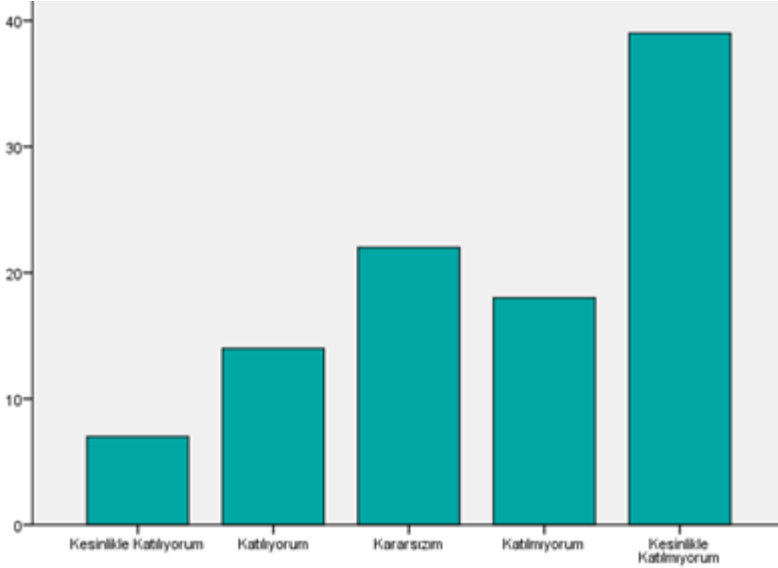
%12 ile 'Katılmıyorum' %11 ile 'Kesinlikle Katılmıyorum' şeklinde cevap vermişlerdir. Şekil 7'de ise 'Çocuklarda Pandemi sürecinde davranışlarında değişimler oldu' ölçeğinde cevaplar şu şekildedir; %26 ile 'Kesinlikle katılıyorum' %49 ile 'Katılıyorum' %12 ile 'Kararsızım' %9 ile 'Katılmıyorum' %4 ile 'Kesinlikle Katılmıyorum'. Bununla beraber Şekil 8'de yer alan 'Çocuklarda Pandemi sürecinde dil/konuşmasında değişimler oldu' ifadesine, %12 ile 'Katılıyorum' %9 ile 'Kararsızım' %26 ile 'Katılmıyorum' %53 ile 'Kesinlikle Katılmıyorum' şeklinde yorumlar gelmiştir.

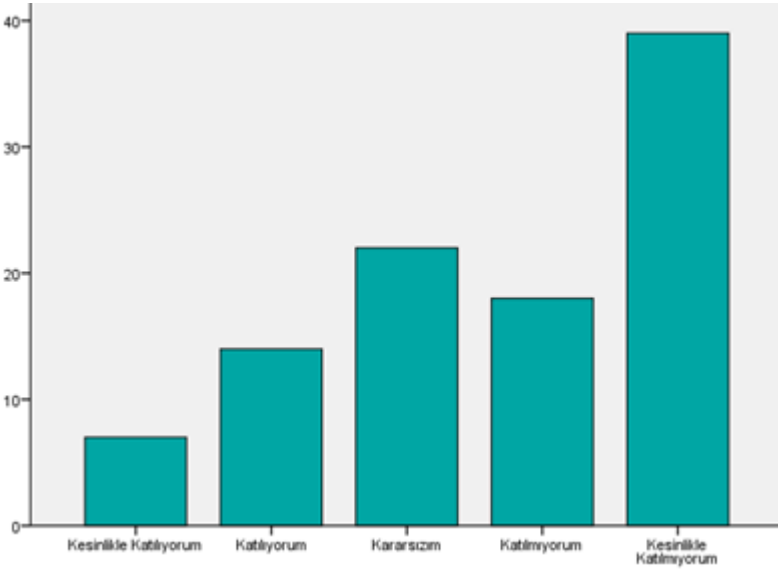
Şekil 9: Pandemi sürecinde öz bakımında değişimler oldu.

Şekil 10: Pandemi sürecinde öğrenim süresinde değişimler oldu.

Şekil 11: Pandemi sürecinde ders/etkinliklere bakış açısında değişimler oldu.

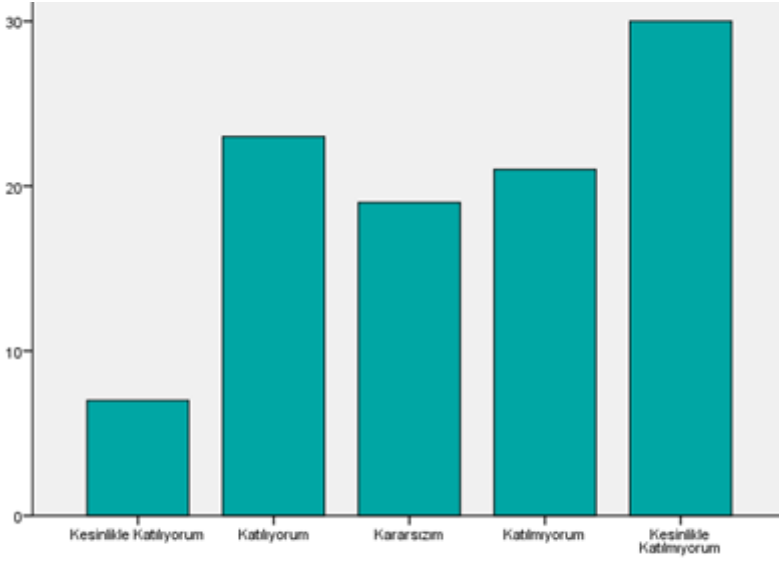

Şekil 12: Pandemi sürecinde arkadaşlarıyla ilişkilerinde değişimler oldu.

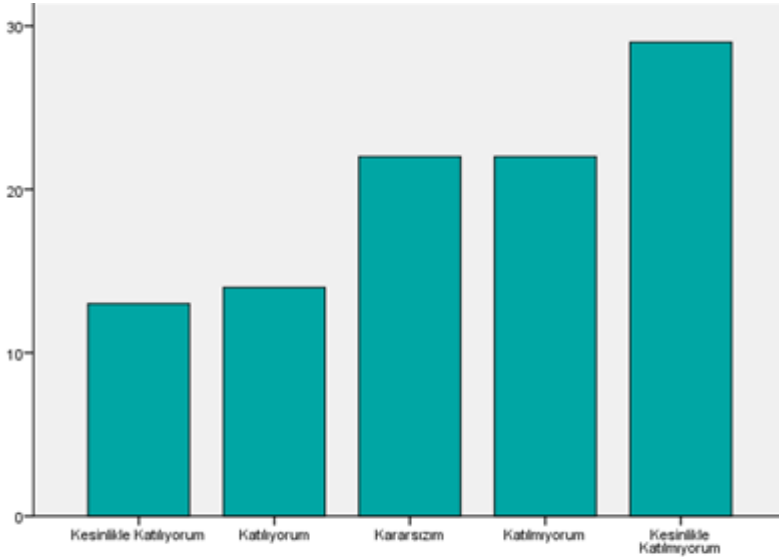
Araştırma sonuçlarındaki değerlendirilmelere bakıldığında, Şekil 9'da 'Çocuklarda Pandemi sürecinde öz bakımında değişimler oldu' ifadesine %2 ile 'Kesinlikle Katılıyorum' %8 ile 'Katılıyorum' %13 ile 'Kararsızım' %24 ile 'Katılmıyorum' %53 ile 'Kesinlikle Katılmıyorum' şeklinde cevaplar verildiği görülmektedir. Şekil 10'da bulunan 'Çocuklarda Pandemi sürecinde öğrenim süresinde değişimler oldu' ölçeğine gelen cevapların oranı ise, %6 ile 'Kesinlikle Katılıyorum' %12 ile 'Katılıyorum' %22 ile

'Kararsızım' %22 ile 'Katılmıyorum' %38 ile 'Kesinlikle Katılmıyorum' şeklindedir. Şekil 11'de belirtilen 'Çocuklarda Pandemi sürecinde ders/etkinliklere bakış açısında değişimler oldu' ifadesinde ise oranlar, 'Kesinlikle Katılıyorum' %7, 'Katılıyorum' %14, 'Kararsızım' %22, 'Katılmıyorum' %18, 'Kesinlikle Katılmıyorum' %39 şeklinde olmuştur. Şekil 12'de 'Çocuklarda Pandemi sürecinde arkadaşlarıyla ilişkilerinde değişimler oldu' ölçeğinde ise cevapların dağılımının, 'Kesinlikle Katılıyorum' %44, 'Katılıyorum' %39, 'Kararsızım' %7, 'Katılmıyorum' %6, 'Kesinlikle Katılmıyorum' %4 olduğu görülmektedir.

Şekil 13: Pandemi sürecinde öğretmenleriyle ilişkilerinde değişimler oldu.

Şekil 14: Pandemi sürecinde okula bakış açısında değişimler oldu.

Araştırma sonuçlarında elde edilen sonuçlardan olan Şekil 13'de yer alan 'Çocuklarda Pandemi sürecinde öğretmenleriyle ilişkilerinde değişimler oldu' ölçeğine gelen cevaplar, 'Kesinlikle Katılıyorum' %7, 'Katılıyorum' %23, 'Kararsızım' %19, 'Katılmıyorum' %21 'Kesinlikle Katılmıyorum' %30 olarak değerlendirilmiştir. Bununla beraber Şekil 14'de verilen verilerden yola çıkarak, 'Kesinlikle Katılıyorum' %13, 'Katılıyorum' %14, 'Kararsızım' %22 'Katılmıyorum' %22 'Kesinlikle Katılmıyorum' %29 olarak ifade edilmiştir.

Şekil 15: Pandemi sürecinde çocuklar üzerindeki etkisine göre kelime bulutu (Açık uçlu sorudaki anahtar kelimelerden hareketle)

Şekil 15'de "COVID-19'un gelecekte çocuğunuzun/larınızın üzerinde etkisi sizce nasıl olacaktır?" şeklindeki 17. açık uçlu soruda, katılımcıların yazdığı cümlelerdeki anahtar kelimeler tek tek incelenerek, çevrimiçi bir kelime bulutu yaratma imkânı veren WordArt.com'dan yararlanarak oluşturulmuştur. Bir metin içerisindeki belirli kelimelerin sıklık derecelerine göre görselleştirildiği, yazı fontu, boyutu gibi unsurların düzenlenebildiği bir araç olan kelime bulutunda (word clouds) söz konusu kelimeler bir araya toplanmaktadır. Kelime bulutu aracılığı ile oluşturulan görsel veri analizi, içerik analizlerinde kullanılan bir teknik olmaktadır. (Hunt, Gao ve Xue'den akt. 2014, Sever, Buzlu, 2015, s. 386). Kelime bulutları yoğun olarak kullanılan kelimeler yardımıyla genel konunun anlaşılmasına olanak sağlayan bir sistemken araştırmacıların konu analizini yapabilmeleri ve genel temaya bakabilmeleri için kullandığı bir yöntemdir (Williams vd., 2013, s. 45).

WordArt.com sitesi kendisini, kolay bir şekilde kelime bulutu şemasının oluşturulmasına imkân sağlayan çevrimiçi bir kelime bulutu sanatı oluşturucusu şeklinde tanımlamaktadır (Word Art, 2009). Buradan hareketle anket çalışmasındaki açık uçlu soruya verilen cevaplardaki anahtar kelimeler alınarak kelime bulutu sentezi aracılığı ile ortaya çıkarılan bulgular ışığında, en fazla kullanılan kelime olan 'Asosyal' kırmızı renk ile, daha az kullanılan 'Hastalıklardan korkan' ifadesi turuncu ile, daha az kullanılan 'Sosyal ilişkilerinde sorun' ifadesi sarı ile, bu ifadeye göre daha az kullanılan 'Hijyene

dikkat' ifadesi yeşil ile, daha sonraki ifadeler sıklık derecesine göre mavi, mor, koyu pembe, açık pembe ve en az kullanılanlar siyah ile gösterilerek oluşturulmuştur. Bu kapsamda anlamlı bulgular elde etmek açısından bir sentez yapılmıştır.

Sonuç

Söz konusu çalışma çerçevesinde, pandemi sürecinde yaşanan sosyal izolasyon boyunca ebeveyn ve çocukların uzun süreli bir arada kalması ve çocukların gerek eğitim gerek ise sosyal çevrelerinden uzak kalması sonucunda yaşanan durumlara bakılmıştır. Bu kapsamda ebeveynlere, 'Pandemi döneminde çocuklarınız nasıl etkilenmiştir ve gelecekte etkileri ne olacaktır?' temasında sorular sorulmuş ve cevaplar değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin cevapları incelendiğinde çocuklarının pandemi döneminde genel olarak olumsuz etkilendiğini düşündükleri görülmektedir. Pandemiye yaşanan çocukların arkadaş çevrelerinden uzak kalması ve eğitimlerinin aksaması durumu araştırma bulgularına göre yaşamlarında negatif yönde bir etki yaratmıştır.

Gerek araştırma sonucundan yola çıkılarak gerek ise literatür taraması yapılarak denilebilir ki; COVID-19 pandemisi hem ebeveynler hem de çocuklar üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuştur. Dikmen ve Gültekin'e göre pandemiler, aile içinde yıkıcı etkilere neden olan bir süreçtir. Kişilerde mevcut olan stresle mücadele edebilme, psikolojik temel, problem çözebilme yetenekleri bu şekildeki yaygın toplumsal travmalarda karşılaşılan sorunların etkisini azaltmada oldukça önemli konumdadır (2021, s. 34).

Çalışmaya göre, araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının pandemi sürecinde sosyal aktivitelerinde, elektronik cihaz kullanımlarında, sosyal ve duygusal yaşamlarında, davranışlarında, arkadaşlarıyla ilişkilerinde gözle görülebilir oranda değişimler yaşanmıştır fakat uyku düzenlerinde, beslenme saatlerinde, konuşmalarında, öz bakımlarında, öğrenim sürelerinde, ders ve etkinliklere bakış açılarında, öğretmenleriyle ilişkilerinde ve okula bakış açıları gibi unsurlarda bu değişim oranı çok daha düşüktür.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre katılımcı ebeveynlerden neredeyse yarı yarıya bir oran görülmektedir ve katılımcıların yarısı anne ve yarısı babadır. Katılımcıların büyük bir oranı evli olup az bir oranı boşanmıştır. Aile geliri olarak incelendiğinde en fazla gelir miktarı 10.001 ile 15.000 TL arasındadır. Aileler büyük bir oran ile yalnızca bir çocuğa sahiptir. Anketler 6 ve 9 yaş aralığındaki çocuklara sahip ebeveynlere olacak şekilde gerçekleştirildiğinden çocukların eğitim durumları ilkökul olarak ele alınmıştır.

Söz konusu araştırmanın bulguları ışığında, tek çocuklu ailelerin daha fazla olduğu göz önünde bulundurularak, pandemi dönemindeki sosyalleşmenin neredeyse sifira indirildiği ve dolayısı ile evde vakit geçirilmesi zorunlu olunan süreçte çocuğun herhangi bir akranı ile vakit geçirme fırsatı yakalayamadığı görülmektedir. Bu durum gerek çocuk için gerek ise araştırmada çoğunluk olan ve genç olarak nitelendirilebileceğimiz 33-39 yaş arasındaki ebeveynler için çok daha zorlu bir süreçte tekabül etmektedir. Ayrıca ebeveynlerin özel sektörde çalışıyor olması durumu da internet ortamına transfer olunan online çalışmalar nedeniyle çocuğa vakit ayıramama gibi etkenler doğurabilmektedir. Araştırmaya göre, çocukların çevrelerinde COVID-19 tanısı alan kişi sayısına bakıldığında yarı yarıya olduğu görülmektedir. Dolayısı ile denilebilir ki, tanı alan biri olsa da olmasa da benzer anlamda olumsuz etkiler göstermiştir ve çocukların yaşam ritüellerinde değişiklikler yaşanmıştır fakat ebeveynlerden birinin bulaş olması durumunda sosyal mesafeden dolayı çocukta birçok açıdan etkilerinin olabileceği düşünülmektedir. Dağlı vd.'ne göre, pandemi döneminde enfekte olan ve bu süreci yaşayan hasta ile yakın aile bireylerinin psikososyal anlamda destek alması gerekmektedir (2020, s. 194).

Çin'de yapılan bir çalışmaya göre, çocuklar ve ergenler COVID-19 pandemisi nedeniyle davranışsal ve duygusal olarak incelenmiştir ve yaygın olarak; dikkat eksikliği, sınırlılık ve korku gibi davranış sorunları ortaya çıkarılmıştır (Zeshan vd., 2020, s. 67). Çalışmadan elde edilen verilerde de benzer çizgide sonuçlar elde edil ve ebeveynlerin pandemi döneminden dolayı çocuklarının gelecekları açısından kaygılı oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca bulgulara göre, bu süreçte çocukların elektronik cihaz kullanımının ciddi oranda arttığı anlaşılrken, özellikle açık uçlu soruya bakıldığında, pandemi döneminde çocukların en fazla etkilendiği olumsuz durumun sosyal ilişkileri çerçevesinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Tüm bu bulgular ışığında denilebilir ki, pandemi sürecinin ardından olumsuz durumların yaşanmasında ailelerin sosyoekonomik düzeyleri, ebeveyn yaş oranları, eğitim durumları gibi değişkenler salgın sürecindeki çocukların farklı bağlamlar kurmasına ve farklı etkiler ortaya çıkarmasına yol açmıştır. 'Pandeminin Gelecek Nesillere Yansması' temalı çalışmadaki çıkan sonuçlara bakılarak, çocukların gelecekteki yetişkinliklerinde bir travma yaşamaması adına geç olmadan birtakım önlemler alınmalıdır ve bunlar; biyopsikososyal sağlık başta olmak üzere aile içi iletişimin doğru kurulması, sosyalleşme, paylaşımlarda bulunma, gerekli psikolojik ve duygusal desteğin verilmesi adına farkındalık faaliyetleri olarak düşünölmektedir. Pandemi sürecini yavaş yavaş geride bıraktığımız şu günlerde aile içi iletişimin doğru bir şekilde kurulması ve sürdürölmesi çocuklardaki ebeveynlik rolleri bilinci açısından da oldukça önem taşımaktadır. Daha sonra gerçekleşecek benzer çalışmaların geliştirilebilmesi için, COVID-19 salgını önlemlerinin de hafifletildiği günümüzde ebeveynlerle derinlemesine görüşmeler yapılarak veriler toplanabilir ve çalışmalara entegre edilebilir.

KAYNAKÇA

- AKKAN, A., DOST, B., KIZILDAŞ, E., SAMİ, M. G., AKTAY, T., YAĞLI, Ş. N., & ACAR, İ. H. (2021, Temmuz 14). COVID-19 Pandemisi Sürecinde Çocukların Desteklenmesi. *Çocuk Gelişim ve Öğrenme Çalışmaları Laboratuvarı*. İstanbul, Türkiye: Özyeğin Üniversitesi. Ocak 4, 2022 tarihinde https://labs.ozyegin.edu.tr/cdll/files/2021/07/tr_covid19andchildren.pdf adresinden alındı
- ALİSİNANOĞLU, F., KARABULUT, R., & TÜRKSOY, E. (2020). Pandemi Sürecinde Çocukluk Dönemi Korkularına Yönelik Aile Görüşleri. *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi*, 6(14), 547-568. Ocak 5, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhe/issue/57645/782570> adresinden alındı
- ÇAYKUŞ, E. T., & ÇAYKUŞ, T. M. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Psikolojik Dayanırlılığını Güçlendirme Yolları: Ailelere, Öğretmenlere Ve Ruh Sağlığı Uzmanlarına Öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 95-113. Ocak 5, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1128102> adresinden alındı
- DAĞLI, D. A., BÜYÜKBAYRAM, A., & ARABACI, L. B. (2020). COVID-19 Tanısı Alan Hasta ve Ailesine Psikososyal Yaklaşım. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 191-195. Mayıs 8, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1186050> adresinden alındı
- EROL, M., & EROL, A. (2020). Koronavirüs Pandemisi Sürecinde Ebeveynleri Gözünden İlkokul Öğrencileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 529 - 551. Ocak 5, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/58895/766194> adresinden alındı

GÖKÇE, S. (2020, 12 29). *Çocuklar Pandemiye Nasıl Algılıyor?* Ocak 04, 2022 tarihinde <https://maltepehastanesi.com.tr/saglik-bulteni/tr/cocuklar-pandemiyi-nasil-algiliyor> adresinden alındı

GÜLTEKİN, K. B., & DİKME, Ş. A. (2021). COVID19 Pandemi Sürecinin Evden Çalışan Ebeveynler ve Çocuklarına Etkileri. *Eğitim ve Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-48. Nisan 21, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2186555> adresinden alındı

KARA, Y. (2020). Pandemi Sürecindeki Öğrenci Deneyimleri: Bakırköy İlçesi Örneği. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 165-176. Ocak 5, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/asead/issue/56000/757429> adresinden alındı

ÖNER, Ö. (2021). *COVID-19 ve Çocuklar*. Ocak 02, 2022 tarihinde Türkiye Psikiyatri Derneği: <https://psikiyatri.org.tr/uploadfiles/2420201236-cocuklarcovid.pdf> adresinden alındı

ÖZÇEVİK, D., & OCAKÇI, A. F. (2020). COVID-19 Ve Ev Hapsindeki Çocuk: Salgının Psikolojik Etkileri Ve Hafifletme Yolları. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 19(1), 13-17. Ocak 5, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ashd/issue/59257/800258> adresinden alındı

ÖZTÜRK, E. D., KURU, G., & YILDIZ, C. (2020). Covid-19 Pandemi Günlerinde Anneler Ne Düşünür Çocuklar Ne İster? Anne ve Çocuklarının Pandemi Algısı. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 204-220.

ÖZYÜREK, A., & ÇETİNKAYA, A. (2021). Covid-19 Pandemi Döneminde Aile Ve Ebeveyn-Çocuk İlişkilerinin İncelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106. Ocak 6, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1851057> adresinden alındı

SEVER, G. N., & BUZLU, M. Ö. (2015). Turizm Fakülteleri Bünyesindeki Rekreasyon Programları İçin Müfredat Kapsamı Önerisi: Bilimetric Bir Çalışma. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 381-396. Ocak 6, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/32044/354415> adresinden alındı

UĞRAŞ, T., KARTAL, E., & AYVAZ, Z. (2011). Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri. *Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (s. 371-378). Malatya: İnönü Üniversitesi. Ocak 6, 2022 tarihinde https://ab.org.tr/ab11/kitap/ugras_reis_AB11.pdf adresinden alındı

WILLIAMS, W., PARKES, E. L., & DAVIES, P. (2013). Wordle: A Method for Analysing MBA Student Induction Experience. *The International Journal of Management Education*, 11(1), 44-53. Mayıs 5, 2022 tarihinde <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1472811712000511?token=DDD4F5DB39431122C534473A40F8A7AEB436B7056EED5E5CF7971E5FA3F047A745EB6C14BBABACF2B29E9E5C9917DFA6&originRegion=eu-west-1&originCreation=20220609095712> adresinden alındı

Word Art. (2009). Ocak 6, 2022 tarihinde <https://wordart.com/> adresinden alındı

ZESHAN, M., PERVAIZ, Z., & IMRAN, N. (2020). Mental Health Considerations for Children & Adolescents in COVID-19 Pandemi. (36), 67-72. Nisan 18, 2020 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7306970/pdf/PJMS-36-S67.pdf> adresinden alındı

Summary

Emerging as a global health problem in the last century, COVID-19 has shown itself as a challenging process that the world faces simultaneously. Although there are some reliefs today, unpredictability and unconsciousness at the beginning of the pandemic period have largely created uneasiness and sensation. In this stage, where life is almost to a halt, especially health; Interpersonal communication, psychology, sociology, economic and many more crises have emerged. The effects of these crises, both individually and collectively, have shown themselves in every age group in different forms.

In this uncertain period of pandemic, individuals and societies have taken some precautions, such as hygiene, social isolation, breaks in education, transportation and specially social distance and masks in order not to be infected on a global scale. With all the precautions taken, people have been locked in their homes and have to adapt to a new world that is different from daily routine life. While people over the age of 65, who are considered to survive the disease hardly, can be counted among the age group most affected by the epidemic, children found themselves in a routine they encountered for the first time in terms of social isolation and excessive hygiene obligation within the scope of the precautions taken.

Although there is no negative traumatic event in terms of health, children who are locked in their homes with their parents; They faced great stress by staying away from their schools, friends and daily life. The use of technology and social media, which is used as a time-spending activity today, experienced a great acceleration in this period, and therefore, the family and interpersonal communication level has also undergone a radical transformation. In this context, the observations of parents of children going through the pandemic time are very important and valuable. It is an issue that should not be ignored in terms of children and their parents to communicate correctly, spend quality time, and convey accurate information during the pandemic, not to experience a traumatic case. The children of the current COVID-19 pandemic and the adults of the future should be approached with awareness and high consciousness, and precautions should be taken in a multidisciplinary framework to minimize future epidemic effects on children.

EKLER:

Anket Çalışması

GELECEK NESİLLERDE PANDEMİNİN ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Tarih:

Anket No:

Bu çalışma Girne Amerikan Üniversitesi İletişim ve Medya Yönetimi Bölümü Doktora öğrencisi tarafından hazırlanmıştır. COVID-19 döneminin çocuklar üzerindeki etkisini anlayabilmek ve gelecekte bu etkilerle ilgili varsayımlarda bulunabilmek için planlanmıştır. Aşağıda bu amaç ile hazırlanmış birtakım sorular verilmiştir. Sizden istenen; soruların tam, doğru ve eksiksiz şekilde cevaplanmasıdır. Bilimsel bir çalışmaya vereceğiniz bu katkının, paha biçilemez bir önemi vardır. Katkılarınızdan dolayı çok teşekkür ederiz.

1) Formu dolduran ebeveynin cinsiyeti

a. Anne b. Baba

2) Formu dolduranın medeni durumu

a. Evli b. Boşanmış c. Dul d. Bekar

3) Annenin yaşı:

a) 18-22 b) 23-32 c) 33-39 d) 40-45 e) 46+

4. Annenin Eğitim düzeyi:

- a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Üniversite e) Yüksek Lisans/Doktora
5) Annenin Mesleği
a) Özel b) Memur c) Diğer
6) Annenin İş Durumu
a. Çalışıyor b. Çalışmıyor
7) Babanın yaşı:
a) 18-22 b) 23-32 c) 33-39 d) 40-45 e) 46+
8. Babanın Eğitim düzeyi:
a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Üniversite e)Yüksek Lisans/Doktora
9) Babanın Mesleği
a) Özel b) Memur c) Diğer
10) Babanın İş Durumu
a. Çalışıyor b. Çalışmıyor
11) Ailenin aylık gelir düzeyi
a.0-5000 b.5001-10000 c.10001-15000 d.15001-20000 e.20001+
12) Ailedeki Çocuk Sayısı
a)1 b)2 c)3+
13) Çocuğun//ların Yaşı.....
14) Çocuğun//ların Cinsiyeti
a) Erkek b)Kız
15)Çocuğun//ların eğitim durumu.....
16) Çocuğun çevresinde COVID-19 tanısı alan kişi
a)Var b)Yok
17) COVID-19'un gelecekte çocuğunuzun/larınızın üzerinde etkisi sizce nasıl olacaktır?
.....

Aşağıdaki ölçekte sizden istenen maddeleri dikkatli bir şekilde okuyup size en uygun olan seçeneği 1'den başlayarak 5'e kadar puanlandırınız. Lütfen boş madde bırakmayınız.

1	2	3	4	5				
				Kesinlikle Katılmıyorum				
Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	1	2	3	4	5
18. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde sosyal aktivitelerinde değişiklikler oldu.								
19. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde uyku düzeninde değişiklikler oldu.								
20. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde beslenme saatinde değişiklikler oldu.								
21. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde elektronik cihaz kullanımında değişiklikler oldu.								
22. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde sosyal - duygusal değişimler oldu.								
23. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde davranışlarında değişimler oldu.								
24. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde dil/konuşmasında değişimler oldu.								
25. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde özbakımında değişimler oldu								
26. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde öğrenim süresinde değişimler oldu.								
27. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde ders/etkinliklere bakış açısında değişimler oldu.								
28. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde arkadaşlarıyla ilişkilerinde değişimler oldu.								
29. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde öğretmenleriyle ilişkilerinde değişimler oldu.								
30. Çocuğumun/larımın Pandemi sürecinde okula bakış açısında değişimler oldu								